

APRECIEREA RESURSELOR TURISTICE ANTROPICE DIN BAZINUL CURSULUI DE MIJLOC AL FLUVIULUI NISTRU

Dr. Bacal Petru, Institutul de Ecologie și Geografie, pbacal16@gmail.com

Lungu Dorin, doctorand, ASEM

Abstract. *In this paper, is made a general evaluation of the anthropic tourist resources from the Middle Course of Dniester River Basin (within the limits of the Republic of Moldova). According to the Register of State Protected Monuments, in the study region there are ≈2500 historical and cultural objectives with tourist significance. Over ½ of the total number are historical-archaeological sites, including ≈ 900 human settlements, about 400 funerary complexes and 56 fortresses and other objects with defence functions. At the same time, most of the historical-archaeological objectives are not included in the current tourist circuits and the marking and information panels are present only at an insignificant number of objects. The second position is occupied by memorial complexes, with 560 units (22%), among which are the monuments dedicated to Soviet military glory (≈400). The study region is rich in Christian Orthodox churches and monasteries (ca. 340), including cave hermitages in the limestone and steep cliffs on the banks of the Dniester and Răut rivers, wooden churches (33). Most of these objectives have access roads and are included in the zonal tourist circuits.*

Cuvinte cheie. resurse turistice, situri arheologice, complexe memoriale, biserici.

Introducere

Conform Registrul Național al Monumentelor Ocrotite de Stat (RNMO) [4], în Bazinul Cursului de Mijloc al fluviului Nistru (BCMFN) se află ≈2500 de obiective istorico-culturale cu semnificație turistică. În cazul amenajării și promovării lor, multe din aceste obiective pot deveni puncte importante de atracție turistică și elemente edificatoare a circuitelor turistice, precum și elemente promoționale de imagine a raioanelor administrative și zonelor turistice [6]. Peste ½ (54%) din numărul total constituie obiectivele istorico-arheologice, inclusiv ≈900 de așezări și stațiuni umane, cca 400 de complexe funerare și 56 de cetăți (tabelul 1) și alte obiecte cu funcții de apărare. Totodată, majoritatea obiectivele istorico-arheologice nu sunt incluse în circuitele turistice actuale, iar panourile de informare sunt prezente doar la un număr redus de obiecte. Poziția secundă este ocupată de complexe memoriale, cu 560 unități (22%), printre care se evidențiază monumentele dedicate gloriei militare sovietice (≈400).

Regiunea de studiu este bogată în biserici și mănăstiri creștin-ortodoxe (cca 340), inclusiv schituri rupestre din stâncile calcaroase și abrupte de pe malurile râurilor Nistru și Răut, biserici din lemn (33). Majoritatea obiectivelor respective au drumuri de acces și sunt incluse în circuitele turistice zonale. Cele mai multe monumente istorico-culturale se găsesc în raioanele mai mari situate în văile râurilor Răut și Nistru, inclusiv în Sângerei (320), Orhei (305), Florești (304), Soroca (287).

Materiale și metode

În lucrarea de față au fost utilizate diverse metode de cercetare, inclusiv statistice, analitice, comparative, analogice. Metodele statistice au fost folosite la procesarea datelor privind monumentele istorico-culturale ocrotite de stat. Metodele analitice au fost utilizate la: analiza datelor procesate în regiunea de studiu; identificarea situațiilor problematice în valorificarea și gestionarea resurselor turistice antropice. Metoda comparativă a fost folosită pentru aprecierea

generală a potențialului turistic antropic în raioanele administrative ale regiunii de studiu. Principalele surse de documentare sunt: 1) Registrul Monumentelor Ocrotite de Stat [4]; 6) studii analitice în domeniu [1-3, 5-6].

Rezultate și discuții

În Bazinul Cursului de Mijloc al fluviului Nistru sunt înregistrate 1353 de monumente istorico-arheologice sau $\approx 1/2$ din numărul total înregistrate în Registrul Național al Monumentelor Ocrotite de Stat (RNMO) [4]. Cele mai multe monumente istorico-arheologice sunt concentrate în văile adânci și abrupte ale râurilor Nistru și Răut sau de-asupra acestora, în special în zona complexului arheologic și natural Orheiul Vechi (tabelul 1), Țipova și Saharna din raionul Rezina, Vadul Rașcov și Socol din raionul Șoldănești, Brănești, Trebujeni și Butuceni din raionul Orhei, Bilicenii Vechi, Chișcăreni și Drăgănești din raionul Sângerei, Gura Camencii și Vărvăreuca din raionul Florești, Cosăuți, Rudi și Șolcani din raionul Soroca, Cotova, Sofia și Țarigrad din raionul Drochia, Naslavcea, Mereșeuca și Verejeni din raionul Ocnița, Arionești și Pocrovca din raionul Dondușeni. În partea stângă a Nistrului se remarcă satele Rașcov, Podoima și Hristovaia din raionul Camenca, Ghidirim și Ofatinți din raionul Râbnîța, Goian și Harnațca din raionul Dubăsari. În plus, în zonele respective se găsesc și mănăstiri rupestre, iar pe locul fostelor fortificații antice au fost construite cetăți medievale renumite, în special la Orheiul Vechi [1].

Circa 2/3 din complexele și obiectele incluse în această categorie sunt siturile arheologice reprezentate de așezări umane și stațiuni arheologice. De asemenea, în regiune sunt 402 de monumente funerare (30%), reprezentate de necropole și tumuli, din care cele mai multe au fost descoperite în raioanele situate în văile Nistru și Răut. În plus, în bazinul cursului de mijloc al râului Nistru se găsesc 56 situri de fortificații antice și medievale (cetățui), care sunt concentrate în preajma vechilor așezări de pe malurile Nistrului și Răutului, îndeosebi în zona Orheiului Vechi, Țipova-Saharna, Șoldănești-Climăuții de Jos, Naslavcea-Mereșeuca, Cosăuți-Zastânca. Frecvent, se poate observa suprapunerea fortificațiilor din diverse perioade antice cu fortificațiile medievale, în special din perioada invaziilor și dominațiilor mongolo-tătare [2, p. 89-92]. Un element arheologic de importanță turistică sunt siturile unor orașe medievale, precum centrul administrativ al Hoardei de Aur (sec. XIV) și orașul medieval moldovenesc din zona Orheiului Vechi [5], târgurile medievale Vadul Rașcov, Lipnic, Gura Camencii, Cotiujenii Mari. De o mare popularitate se bucură Cetatea Medievală din orașul Soroca (sec. XV-XVI).

Tabelul 2. Numărul monumentelor ocrotite de stat din bazinul cursului de mijloc al fluviului Nistru

N. r.	Raion	Istor.-arheol.		religioase		memoriale		rezidențiale			Economice-sociale			Total	
		total	cetățui	total	de lemn	total	sovietice	total	conace	C M	total	morii	clădiri	unități	%
1	Ocnița	49	3	12	1	28	18	2	1	1	6	1	2	97	3,9
2	Edineț	1	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	3	0,1
3	Dondușeni	57	0	25	10	38	21	6	3	3	3	2	1	129	5,2
4	Soroca	157	8	24	3	60	49	26	5	2	20	0	20	287	12
5	Drochia	77	0	24	5	37	27	5	2	2	4	0	3	148	6,0
6	Râșcani	16	0	6	1	8	8	0	0	0	1	0	1	31	1,2
7	Glodeni	16	0	2	0	2	2	0	0	0	1	0	0	21	0,8
8	Municipiul Bălți	9	0	8	0	7	2	6	0		10	0	9	42	1,7
9	Fălești	27	1	6	1	17	10	0	0	0	0	0	0	50	2,0
10	Sângerei	250	2	22	3	41	34	4	3	1	3	0	3	320	13
11	Florești	174	5	48	2	66	48	9	5	2	6	3	3	304	12

Nr.	Raion	Istor.-arheol.		religioase		memoriale		rezidențiale			Economice-sociale			Total	
		total	cetățî	total	de lemn	total	sovietice	total	conace	C M	total	morii	clădirii	unități	%
12	Șoldănești	110	7	26	2	40	25	2	1	1	5	0	5	183	7,4
13	Camenca	37	4	9	0	30	21	6	2	4	4	2	2	88	3,5
14	Râbnița	38	1	4	0	44	22	2	2		8	2	6	96	3,9
15	Rezina	78	12	26	0	24	21	1	1	0	2	1	0	131	5,3
16	Telenești	68	1	34	2	18	12	1	0	1	5	1	4	126	5,1
17	Ungheni	8	0	5	2	11	8	0	0	0	0	0	0	24	1,0
18	Călărași	2	2	8	1	7	4	1	0	0	0	0	0	18	0,7
19	Orhei	134	10	53	0	52	38	48	3	2	12	1	11	305	12
20	Dubăsari	45	0	6	0	28	25	3	0	3	1	0	0	83	3,3
	Total	1353	56	349	33	559	396	122	28	22	91	13	70	2486	100

Sursa: Elaborat de autor după Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat [4]

O deosebită valoare turistică, culturală și spirituală prezintă *bisericile și mănăstirile* regiunii. În Registrul Național al Monumentelor [4] sunt incluse 349 de obiecte de obiecte religioase din bazinul cursului de mijloc al râului Nistru. În plus, în regiune sunt concentrate cele mai numeroase și mai vizitate mănăstiri din Republica Moldova, iar proximitatea față de municipiul și aeroportul internațional Chișinău generează un flux permanent și consistent de vizitatori și pelerini. Cele mai vechi locașuri monastice din acest spațiu sunt mănăstirile și schiturile rupestre din complexul „Orheiul Vechi” (Butuceni, Peștera ș.a.), complexele rupestre din apropierea satelor Saharna și Țipova (rn. Rezina), Vadul Rașcov din raionul Șoldănești, catedrala „Sf. Dumitru” din or. Orhei, zidită în perioada domniei lui Vasile Lupu (1635), Catedrala SF. Nicolae (1795) și Sediul Episcopiei din Bălți, Catedrala „Adormirea Maicii Domnului” (1840) din orașul Soroca.

Amplasarea mănăstirilor era făcută după criterii riguroase. Astfel, o concentrare mai mare se atestă în sectoarele mai izolate și greu accesibile ale Podișului Codrilor, versanților stâncoși ai Răutului și Nistrului: în cadrul unor masive silvice (Saharna, Cosăuți, Călărășeuca, Curchi), în văile râurilor (Țipova, Butuceni, Japca, Rudi). În prezent, pitorescul peisajului în care sunt amplasate mănăstirile contribuie la valorificarea în scop turistic a acestora [2]. Mănăstirile sunt căutate de persoane care caută liniște sufletească, un refugiu de la cotidianul urban stresant. Cele mai vizitate complexele monastice sunt cele de la Saharna și Țipova (rn. Rezina), Japca (rn. Florești), Cosăuți și Rudi (rn. Soroca), Curchi și Tabăra (rn. Orhei), Călărășeuca (rn. Ocnița), Dobrușa (rn. Șoldănești).

Un loc aparte printre acestea îl ocupă cele 33 de *biserici vechi* (sec. XVIII-XIX) *de lemn*, inclusiv din raioanele Dondușeni (10), Drochia (5), Soroca (3) și Sângerei (3). La nivelul localităților se remarcă bisericile din lemn din satele Braicău (1829), Pocrovca (1797), Sudarca (1793), Briceni (1882), Cernoleuca (1888), Climăuți (1893), Dondușeni (1866), Corbu (1902), Frasin (1892) și Horodiște din raionul Dondușeni, Zgurița, Măcăreuca (înc. sec. XIX), Fântânița (1834), Drochia, Livădeni/Mândac (1830) din raionul Drochia, Cureșnița, Dărcăuți și Tătărăuca Veche din raionul Soroca (sec XIX), Heciul Vechi (1791), Bursuceni și Dobrogea Veche (de rit vechi ortodox rus) din raionul Sângerei, Sauca din raionul Ocnița, Sevirova și Iliciova din

raionul Florești, Codru din raionul Telenești (sec XVIII), Hoginești (2) din raionul Călărași, Măgurele din raionul Ungheni.

În lista monumentelor ocrotite de stat ale regiunii de studiu sunt incluse 559 de complexe și obiectele memoriale sau 22% din numărul total [4]. Peste 70% din complexe și obiectele memoriale sunt de proveniență sovietică, fiind reprezentate, de regulă, de obeliscurile și statuile dedicate ostașilor sovietici căzuți în al Doilea Război Mondial. Acestea se găsesc aproape în fiecare localitate, în special în cele situate de partea stângă a Nistrului. Astfel, numărul de monumente obiecte memoriale sovietice este direct proporțional cu numărul localităților raioanelor, iar numărul maxim se observă în raioanele cu dimensiuni mai mari, precum Soroca (49), Florești (48), Orhei (38), Sângerei (34). Cu regret, există doar câteva memoriale construite recent în cinstea soldaților români, precum și în memoria deportărilor și terorii staliniste staliniste. De asemenea, sunt doar 7 obiecte memoriale dedicate ostașilor din Primul Război Mondial, care au fost recent construite sau reconstruite și sunt reprezentate de troițe și crucifixe, inclusiv la Răspopeni și Cotiujenii Mari, raionul Șoldănești, în orașele Bălți și Orhei.

În regiunea de studiu sunt amenajate 28 de monumente dedicate diverselor personalități și evenimente istorice (secolele XVIII-XIX), care se găsesc în număr de 1-3 unități aproape în toate raioanele regiunii. Printre acestea menționăm: monumentele lui Vasile Lupu (1938) și A.S. Pușkin din orașul Orhei, monumentele lui Mihai Eminescu din orașele Drochia, Rezina și Bălți, satul Ștefănești, raionul Florești, monumentul lui Alecu Russo din Bălți, monumentul lui Miron Costin din orașul Florești, monumentul lui Constantin Stamati din orașul Ocnița, monumentele lui Ion Creangă din Ciripcău și Ștefănești, raionul Florești, monumentul lui A.G.Rubinștein (1829-1894) din Ofatinți și monumentul „Turnul vânturilor” în memoria lui P.H.Vithenștain din Stroinești, raionul Râbnița.

În lista monumentelor ocrotite de stat din BCMFN sunt incluse 122 de *complexe rezidențiale vechi*, inclusiv 61 de *case și vile urbane*, 28 *conace boierești*, 22 *case memoriale* și 11 *case și gospodării tradiționale* (tabelul 1). Din cele 61 case de locuit majoritatea sunt localizate în orașele Orhei, Bălți și Soroca, fiind construite la sfârșitul secolului al XIX-lea și în perioada interbelică. În orașul Orhei acestea sunt concentrate pe străzile Vasile Lupu și Vasile Mahu [4]. Majoritatea clădirilor din perioada interbelică se află pe strada Renașterii. Majoritatea conacelor boierești au fost construite în sec. al XIX-lea. Printre acestea menționăm: conacul Familiei Lazo din satul Piatra (rn. Orhei), Conacul Familiei Balioz (Muzeul Meșteșugurilor Populare, filială a Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală) din Ivancea, rn. Orhei, Conacul cu parc a lui Apostol din Saharna, Conacul cu parc dendrologic al lui A. I. Pommer din Țaul, Conacul Cazimir din Cernoleuca, conacul cu parc Dombrowschi din Rădiul Mare, Conacul lui Manolache Negruzzi din Târnova, raionul Dondușeni, Conacul cu parc a lui Vinogradschi din Iarova, Conacul cu parc a lui Bjozowsky din Soloneț, raionul Soroca, Conacul Iușnevski din Hristovaia, raionul Camenca, Conacele cu parc din Mândâc și Miciurin, raionul Drochia, Conacul lui C. Bogdan din Cuhureștii de Sus, Conacul Străjescu din Vășcăuți, raionul Florești, Conacul Juravschi din Jura, raionul Râbnița, Conacul Leonard cu parc și statui din Cubolta, Conac cu parc a lui Dombas din Sloveanca, raionul Sângerei.

Printre *casele muzeu* merită vizitate Casa Părintească a interpretei Tamarei Ceban din orașul Orhei, Casa scriitorului Vlad Ioviță din Cocieri, raionul Dubăsari, Casa scriitorului Ion Sârbu (1830-1868) din Mașcăuți, Criuleni, Casa medicului Anestiadi din Sărătenii Veci, raionul Telenești, Casa scriitorului Ia. A. Cutcovețchi (1907-1971) din orașul Camenca, Casa scriitorului Sofron Burlaca (1923-1980) din Caterinovca, Casa scriitorului P.P. Verșigora (1905-1963) din Severinovca, raionul Camenca, Complex memorial Nicolae Gribov din satul Gribova, Casa memorială Boris Glavan (1920-1940) din Țarigrad, raionul Drochia, Casa familiei lui Constantin Stere din Ciripcău, raionul Florești.

Casele tradiționale pot fi găsite în zona Orheiului Vechi (Ivancea, Brănești, Butuceni, Trebujeni, Morovaia și Furceni), în satele Lalova din raionul Rezina, Țîra, raionul Florești (locuințe rupestre), Podoima și Valea Adâncă din raionul Camenca, Vadul Rașcov și Socola, raionul Șoldănești, Cosăuți, raionul Soroca, Naslavcea, raionul Ocnița, Rădoaia, raionul Sângerei.

În regiunea de studiu sunt localizate 91 de *obiective social-economice* vechi cu semnificație turistică, inclusiv 70 de clădiri a fostelor școli, bănci, primării, prefecturi sau zemstve, 13 mori, 2 stații electrice cu baraj construite în anii 1950 pe albia râului Răut la Brânzanii Vechi și Căzânești, Castelul de Apă de la Brânzanii Vechi (sf. sec. XIX), raionul Telenești, tunelul de cale ferată din Mateuți, raionul Rezina, Podul Turcesc (sf. sec. XVIII) din satul Unguri, raionul Ocnîța, fabrica de zahăr din Râbnîța (1898). Cele mai multe clădiri vechi cu funcții social-economice se află în orașele Soroca (20), Orhei (11) și Bălți (9). Mori de vânt pot fi găsite la Cineșeuți, raionul Rezina și Cernoleuca, raionul Dondușeni, morile de apă – în Bobulești și Gura Cainarului, raionul Florești, Beloci și Stroinești (sf. sec. XIX), raionul Râbnîța, iar moara cu abur – în Briceva (sf. sec. XIX), raionul Dondușeni. În raionul Orhei merită vizitate moara de apă din Jeloboc pe albia râului Răut și cișmeaua din Brănești.

Printre monumentele tehnicii populare, cele mai răspândite în regiunea de studiu sunt cramele, care s-au păstrat în satele Bravicea și Onișcani, m. Călărași. O importanță deosebită prezintă meșteșugurile populare, în special, lemnăritul și olăritul. Olăritul și meșteșugurile din lemn sunt mai răspândite în comunele mai împădurite, în special din raioanele Dondușeni, Florești, Șoldănești, Călărași. În localitățile din văile râurilor Nistru și Răut sunt practicate meșteșugurile din piatră, îndeosebi în zonele turistice Cosăuți-Egoreni, Orheiul Vechi, Țipova-Saharna [6].

Bibliografie

1. Bacal P., Cocoș I.. *Geografia turismului*. Note de curs. Chișinău, 2010, Ed. ASEM, 227 p.
2. Bacal P., Lozovanu D. (coord.). *Regiunea de Dezvoltare Centru. Aspecte geografice, socio-economice și ecologice*. Chișinău: Dira Ap, 2020. 156 p.
3. Dezvoltarea durabilă a Regiunii de Dezvoltare Centru: factori de mediu și contribuții. Culegere de articole. Chișinău, 2015. 52 p.
4. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1531-XII din 22 iunie 1993 (cu completări și modificări) privind aprobarea *Registrului monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat*. În: Monitorul Oficial al RM, 2010, 2 februarie, nr. 15-17, art. 24, p. 10-109.
5. Miron V. *Turismul rural în Moldova*. Chișinău. Ed. Știința, 2002. 120 p.
6. Miron V., Tomiță P. *Managementul resurselor turistice în Republica Moldova*. Chișinău, 2007. 145 p.